DEN ÆGYPTISKE KRISE

Af Erik Reske-Nielsen

Lige siden 2. verdenskrigs slutfase har der stadig været uro omkring Ægypten, og i 1951–52 har krisen nået dramatiske højdepunkter med opsigelsen af 1936- og 1899-traktaterne med Storbritannien, med kampene i Suezkanalzonen og „den sorte lørdag" i Cairo, med hastigt skiftende regeringer og endelig med general Naguibs militærkup og kong Faruks abdikation. De voldsomme begivenheder har tilsyneladende først og fremmest været betinget af den engelsk-ægyptiske konflikt om Suez og Sudan, men navnlig den sidste tids begivenheder har dog utvetydigt tilkendegivet, at krisen også har indre ægyptiske forudsætninger, der måske tilmed er de mest tungtvejende. I alt fald har de tydeligt demonstreret forbindelsen mellem landets ydre og indre problemer og bevist rigtigheden i påstandene om, at de ægyptiske politikere har spillet på chauvinismens strenge for at aflede opmærksomheden fra de eksplosive tilstande i landets politiske og økonomiske liv – for slet ikke at tale om dets sociale forhold.

Det har imidlertid indtil begyndelsen af 1952 mest været konflikten mellem Ægypten og Storbritannien, der har tiltrukket sig opmærksomheden. Disse stridigheder går et godt stykke tilbage i tiden, nemlig til den britiske okkupation i 1882, til det nationalistiske Watani-partis dannelse i 1900, til oprettelsen af det britiske protektorat ved 1. verdenskrigs udbrud og til Zaghlul Pashas dannelse af Wafd-partiet i 1918. Den engelske retræte over for den ægyptiske nationalisme begyndte i 1922, da protektoratet blev ophævet og sultanen fik kongetitel som Fuad I. Selvom Ægypten således opnåede selvstændighed, stod der stadig britiske tropper i landet, ligesom englænderne varetog hele forsvaret og beskyttede de udenlandske interesser og minoriteterne. Dette skete ikke i henhold til en overenskomst mellem ægyptiske og engelske myndigheder, men udelukkende på grundlag af en britisk regeringserklæring, og forholdet vedblev derfor i adskillige år at være meget spændt, indtil den skærpede storpolitiske situation i 1930'erne og truslen mod både engelske og ægyptiske interesser i det østlige Middelhav og Nordøstafrika gennem Mussolinis angreb på Abessinien i 1935 omsider banede vej for en engelsk-ægyptisk traktat den 26. august 1936.

Den vigtigste bestemmelse i 1936-traktaten var, at den engelske okkupation blev bragt til ophør, om end med den begrænsning, at England indtil 1956 måtte have tropper stationeret i Suezkanalzonen. Desuden blev de såkaldte

„kapitulationer", der gav udlændinge særrettigheder, ophævet, og Ægypten åbnedes som suveræn stat adgang til Folkeforbundet. Endvidere blev det engelsk-ægyptiske fællesstyre over Sudan, der havde været suspenderet siden 1924, igen sat i kraft på basis af den traktat, der var sluttet herom i 1899. Den pris, ægypterne måtte betale for disse gevinster, var – foruden Suezgarnisonen – en defensiv militæralliance, der sikrede briterne ret til i krigstilfælde eller under truende forhold atter at benytte ægyptisk territorium, ligesom de to magter iøvrigt lovede hinanden gensidig bistand.

Den ægyptiske politiker, der var 1936-traktatens hovedmand, var Wafd-partiets leder *Mustafa el-Nahas pasha,* og selv om han nok skaffede sig betydelig popularitet på traktatens bestemmelser om de britiske troppers evakuering, fandtes der mere yderliggående kredse, som mente, at han burde have opnået endnu mere. Endvidere blev Nahas pashas stilling svækket af striden med den unge kong Faruk, da denne blev myndig i 1937. Følgen blev, at Nahas pasha måtte gå af inden udgangen af 1937, og ved de efterfølgende valg i 1938 led de hidtil overmægtige wafdister et knusende nederlag, navnlig til *Nukrashi pashas* saadistparti – og det til trods for, at Nahas pasha kort efter undertegnelsen af 1936-traktaten på ny havde sluttet sig til det populære krav om yderligere britiske indrømmelser.

I de følgende år var wafdisterne i opposition til saadistiske og liberale regeringer, der alle ønskede at opnå nye fordele fra Storbritannien, og som navnlig syntes at få gode kort på hånden ved krigsudbruddet i 1939. Den ægyptiske ministerpræsident *Ali Maher pasha* erklærede ganske vist, at Ægypten stod solidarisk med England, men ligesom næsten alle ægyptiske politikere var han imod aktiv krigsdeltagelse. Efterhånden som Tyskland vandt sine store sejre i 1940, og Italien indtrådte i krigen, blev det desuden åbenbart, at Ali Maher nærede aksesympatier eller i det mindste for alle eventualiteters skyld ønskede at stå på en god fod med Mussolini. Samtidig overtrumfede de ægyptiske partier hinanden i agitation for at afpresse englænderne løfte om fuldstændig rømning af Ægypten og Sudan efter krigen, men det lykkedes dog briterne at lægge en vis dæmper på stemningen ved at demonstrere den engelske indflydelses styrke, idet Ali Maher i sommeren 1940 blev tvunget til at træde tilbage på grund af sin pro-italienske holdning. De følgende regeringer under ledelse af *Hasan Sabri* og *Husain Sirri pasha* stod mere blegt i billedet og opretholdt under delvis pres et tåleligt forhold til englænderne, som netop nu var optaget af ørkenkrigen mod italienere og tyskere. Ali Mahers indflydelse gjorde sig dog stadig gældende ved hoffet, og i Cairo demonstrerede de evigt urolige studenter under råbet „Vi er Rommels soldater". På den anden side stod det også klart, at wafdisterne, der havde fået skabt et meget stærkt partiapparat over hele Ægypten, og som udfoldede en voldsom nationalistisk agitation, igen var på fremmarsch. Da Sirri pasha i begyndelsen af februar 1942 syntes at være ved at miste kontrollen, og da kong Faruk mentes at være stemt for at kalde Ali Maher tilbage som eneste alternativ til de af ham inderligt afskyede wafdister, greb englænderne ind og tvang kongen til at udnævne Nahas pasha til ministerpræsident den 6. februar 1942.

Wafd-regeringen 1942–44.

Dermed var wafdisterne atter kommet til magten – og på grund af den engelske opfattelse, at Nahas pasha var et mindre onde end Ali Maher. Wafdisterne blev kort efter betydeligt styrket, idet parlamentsvalg i marts 1942 resulterede i en stor sejr for partiet, der opnåede absolut flertal i deputeretkammeret. Det viste sig imidlertid snart, at Wafd led af store indre svagheder, og at den splid mellem dets ledere, som tidligere havde ført til sprængninger, så snart partiet sad med regeringsansvaret, fortsat eksisterede. Det blev også tilfældet nu, idet der udbrød strid mellem Nahas pasha og finansministeren, *Makram,* der var forhadt af det bourgeoisi, som støttede Wafd økonomisk, og i særdeleshed herskede der et dybt fjendskab mellem Makram og Nahas pashas hustru, som benyttede sin indflydelse til at skabe alle mulige fordele for sine slægtninge i *Wakil*-familien. Følgen heraf blev, at Makram blev afskediget i sommeren 1942, hvorefter han dannede en uafhængig wafdistgruppe – Kotla – i parlamentet på ganske samme måde som eksklusionen af Nukrashi pasha tidligere havde ført til dannelsen af Saadist-partiet. En særlig betydning fik afskedigelsen af Makram, fordi hans fald gav ham frie hænder til at rette de voldsomste angreb mod de ledende wafdister og i særdeleshed mod Wakil'erne, som blev beskyldt for sortbørsvirksomhed og for på alle måder at udnytte den mangel og nød, som krigen havde fremkaldt.

Makrams agitation gav kong Faruk en kærkommen lejlighed til at forsøge på at blive Nahas pasha kvit, men en ny britisk intervention satte en stopper herfor, og kampen mellem konge og ministerpræsident blev i den følgende tid ført i det skjulte. En tid syntes ægyptisk politik da at have fundet et mere roligt leje – dels fordi både Ali Maher og Makram var blevet interneret efter beskyldninger for aksevenlig holdning, dels fordi det efter sejren ved El-Alamein var den britiske ambassadør, der førte det store ord i Cairo.

Den engelske magtposition kunne imidlertid ikke hindre ægyptiske politikere af alle retninger i at føre en højrøstet agitation for fuldstændig britisk evakuering af ægyptisk territorium ved krigens slutning og for gennem en ægyptisk-sudansk union at bringe det engelsk-ægyptiske condominium over Sudan til ende og således etablere Nildalens enhed. Det havde hele tiden været oppositionens privilegium at agitere skarpest mod briterne, men wafdisterne forsømte dog ikke nogen lejlighed til at yde de nationalistiske aspirationer tribut, og regeringen fik en udmærket chance hertil, da der i maj 1944 trådte en rådgivende forsamling for Sudan sammen. Det foranledigede Nahas pasha til på temmelig provokerende måde at udtale sig om Sudan-spørgsmålet. Ministerpræsidentens hensigt var naturligvis at sikre sig yderligere nationalistisk støtte, idet forholdet mellem regeringschefen og kongen blev dårligere og dårligere. Også gennem sit arbejde for at få skabt den arabiske liga stræbte Nahas efter at befæste sin popularitet, men netop som han skulle til at tage sin afsked for at fremtvinge valg, som han mente kunne vindes, blev han den 8. oktober 1944 afskediget af Faruk, der overdrog saadistlederen *Ahmed Maher pasha* at danne den nye regering med Makram som finansminister. Det var kongen, der havde

fældet de mægtige wafdister, men Nahas pashas efterfølger kom ikke til at beklæde sit embede ret længe. Den 25. februar 1945 blev han myrdet.

Nukrashi rejser revisionsspørgsmålet 1945.

Den nye ministerpræsident blev Nukrashi pasha i spidsen for en koalition af liberale, saadister og Kotla-folk, og han indledede straks en kampagne for, at de britiske tropper, der i henhold til 1936-traktaten befandt sig i Nildeltaet under krigen, skulle trækkes tilbage, og hævdede, at hele det ægyptiske territorium under de nu eksisterende fredeligere forhold burde rømmes. Den ægyptiske nationalisme fandt desuden, at dens politik havde bedre muligheder efter labours sejr ved de britiske valg, og den 30. juli overrakte Nukrashi den engelske ambassadør et memorandum, hvori evakueringsønskerne og kravene om Sudan var nedfældet. London forhastede sig imidlertid ikke med svaret, og selv om der i oktober fandt forhandlinger sted mellem Nukrashi og imperiegeneralstabschefen, lord Alanbrooke, var det tydeligt, at regimet tabte terræn, efterhånden som resultater udeblev, og både oppositionen og en del af regeringen under Makrams ledelse tilkendegav, at Ægypten måtte indtage en fastere holdning. Den 20. december 1945 forlangte Nukrashi da i en ny note forhandlinger om en revision af 1936-traktaten åbnet i London i nærmeste fremtid. Englænderne tøvede imidlertid stadig – til dels under indtryk af den faretruende situation i Nord-Persien, hvor den røde arme fortsat var stationeret, og hvor Sovjetunionen havde inspireret oprettelsen af en azerbaijansk separatistregering – og først den 27. januar 1946 bekendtgjorde de, at den britiske ambassadør i Cairo ville blive instrueret om at indlede forberedende forhandlinger med ægypterne.

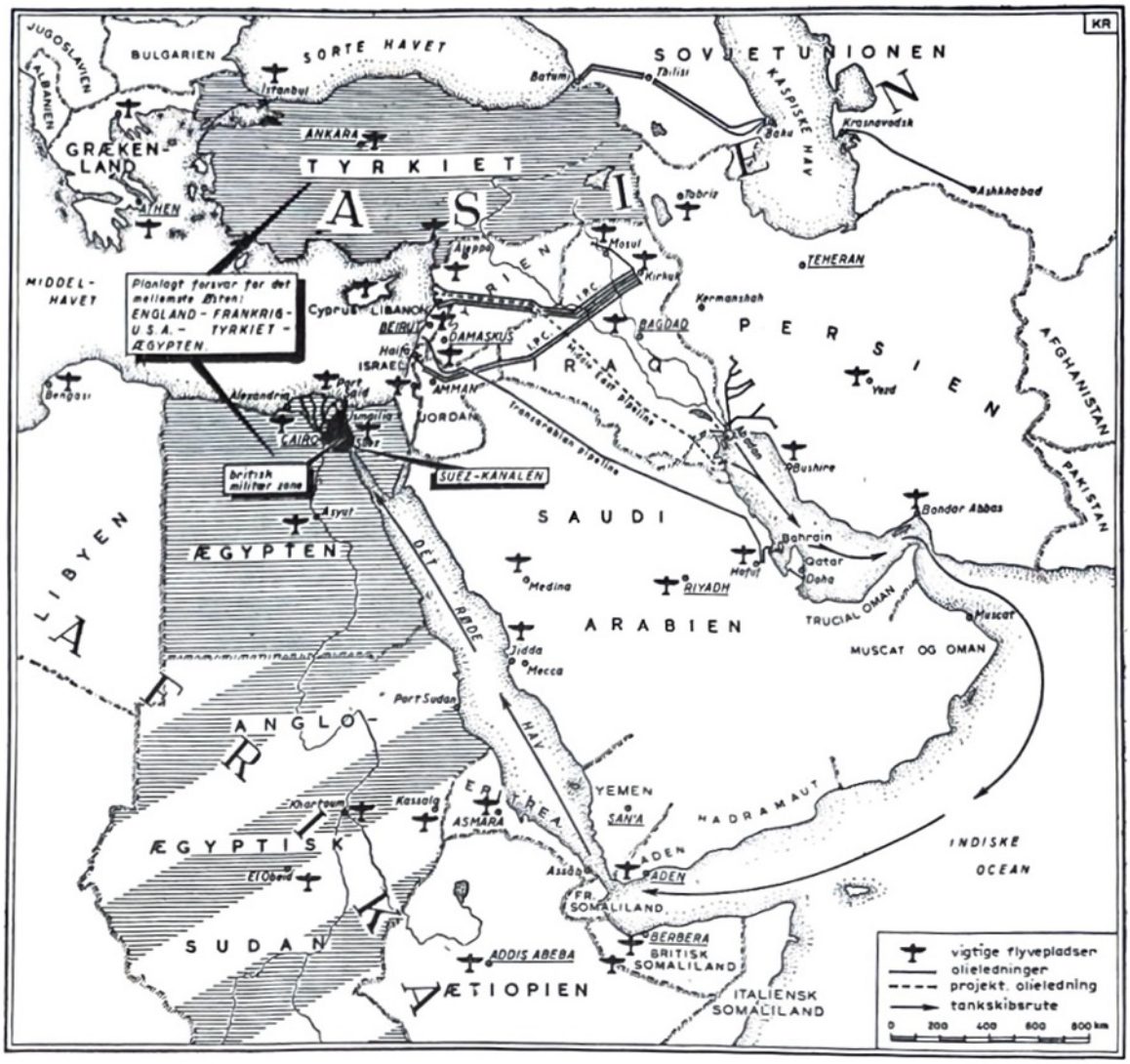
Det var ikke, hvad Nukrashi havde anmodet om, og situationen bevirkede, at wafdisterne atter fik vind i sejlene gennem en antibritisk agitation, hvorunder de også slog på prorussiske strenge. Den 9. februar 1946 kulminerede den nationalistiske bølge foreløbig med store arbejder- og studenteruroligheder i Alexandria. Optøjerne kostede – efter alt at dømme på britisk foranledning – Nukrashis regering livet, og den 15. februar efterfulgtes han af wafdistfjenden *Ismail Sidki pasha,* hvis ministre enten var uafhængige eller liberale. Det var i wafds øjne en enestående provokation at lade Sidki danne regering, og det socialrevolutionære islæt, der havde været mærkbart under urolighederne den 9. februar, slog nu stærkere igennem, så man svagt kunne skimte en forståelse mellem på den ene side wafd, det muhammedanske broderskab og andre ekstreme nationalistbevægelser og på den anden side den kommunistiskfarvede „nationale arbejder- og studenterkomité", hvis leder, Mustafa Musa senere skulle komme til at spille en meget fremtrædende rolle på wafdisternes venstre fløj. Da Sidki pasha desuden havde fået ordre af kong Faruk til ikke at skride ind mod demonstranterne, kom det i slutningen af februar og begyndelsen af marts til blodige optøjer med ildspåsættelser og plyndringer i Cairo og Alexandria, ligesom der fandt overgreb sted mod britiske militærpersoner.

Sidki-Bevin-udkastet 1946.

Under disse vanskelige forhold fortsatte Sidki sine bestræbelser for at få indledet forhandlinger med briterne, men London reagerede stadig sendrægtigt, om end udenrigsminister *Bevin* nu tilkendegav, at han selv ville lede de forestående forhandlinger, efter at den nye ambassadør sir *Ronald Campbell* og luftfartsminister, lord *Stansgate* havde ført de indledende drøftelser. Den 15. april 1946 åbnedes den første konference i Cairo, og Sidki fastslog her med det samme, at Ægypten ikke ville gå ind på nogen traktat på andet grundlag end en evakuering, som man kunne nære begrundet håb om at få accepteret efter den britiske opgivelse af Burma og Indien. Forgæves henviste de britiske delegerede til det russiske pres mod Persien, Tyrkiet og Grækenland og understregede Nildeltaets og Suezkanalens vitale betydning for forsvaret af det østlige Middelhav og hele Det mellemste Østen, men til trods for den storpolitiske situation erklærede briterne sig dog villige til at trække alle engelske tropper tilbage fra ægyptisk territorium i nærmere fastsatte terminer på betingelse af ordninger, der kunne sikre effektiv gensidig bistand i tilfælde af krig eller overhængende krigsfare.

Både fra britisk og ægyptisk side blev tilbudet imidlertid angrebet, og under parlamentsdebatterne i London trådte det klart frem, at man navnlig fra konservativ side frygtede, at Suez ikke i tilstrækkelig grad lod sig forsvare fra de områder, der først og fremmest ville blive tale om, nemlig Palæstina, Cypern og Cyrenaica. Ligeledes havde man i tydelig erindring, at Ægypten i 1940 og 1942 havde forsøgt at unddrage sig sine traktatforpligtelser. Fra ægyptisk side var bedømmelsen af de britiske forslag endnu mere ublid, og både Wafd, de ekstreme nationalister og kommunisterne forsøgte at udnytte situationen, der var blevet yderligere forværret af den massearbejdsløshed, som blev følgen af nedsat beskæftigelse ved engelske militære anlæg. Omsider tog Sidkis regering dog kraftigere fat over for de strejkende arbejdere og demonstrerende studenter, ligesom den greb ind med arrestationer mod visse wafdistiske ledere og med forbud mod det kommunistiske parti.

Imens sneglede forhandlingerne i Cairo sig af sted gennem hele sommeren 1946. Både kong Faruk og Sidki pasha mentes at være villige til at akceptere de engelske forslag, men inden for den ægyptiske forhandlingsdelegation rejste Makram og et par andre medlemmer modstand med det resultat, at der opstod en regeringskrise. Sidki dannede imidlertid regering igen og tilkendegav – på trods af store arbejder- og studenterdemonstrationer –, at han var villig til at komme til London for at forhandle direkte med Bevin. Denne konference kom i stand 17.–25. oktober 1946, og resultatet blev et udkast til en ny engelsk-ægyptisk traktat. Heri forpligtede England sig til at evakuere Cairo, Alexandria og Nildeltaet inden den 31. marts 1947 og resten af ægyptisk territorium inden den 1. september 1949. Til gengæld gik Ægypten ind på at skride til handling sammen med Storbritannien i tilfælde af aggression mod lande i Ægyptens nabolag samt til at lade en fælles forsvarskomité undersøge alle situationer, der kunne true Det mellemste Østens sikkerhed. Tilbage stod problemet om Sudan, hvor det ikke var muligt at opnå en langsigtet overenskomst, og hvor der sam-

tidig opstod betydelig uro, idet sudaneserne stod delt i opfattelsen om, hvorvidt selvstyre bedst kunne sikres ved samarbejde med ægypterne eller med øjeblikkets britisk-dominerede Sudan-regering. Trods alt nåede man dog gennem forhandlingerne i London også frem til en midlertidig kompromisformular vedrørende Sudan, men selv om det lykkedes Sidki ved sin hjemkomst til Cairo at sikre sig et tillidsvotum i parlamentet, blev han hilst med protester fra demonstrerende folkemasser, der ikke ville vide af nogen overenskomst med englænderne. For at tage brodden af wafdisternes agitation fremkom Sidki dernæst med nogle udtalelser om, at Storbritannien i princippet havde akcepteret Sudans enhed med Ægypten, men fra britisk side benægtede man straks dette, og Sidki pasha demissionerede derefter den 9. december 1946 „på grund af dårligt helbred", hvorefter Nukrashi pasha igen dannede regering.

Sudanproblemet.

Det var Sudanspørgsmålet, der havde bragt efterkrigstidens mest engelskorienterede regering til fald i Cairo, og det havde også under Londonforhand-

lingerne vist sig at være det problem, man havde størst vanskeligheder med at nå til enighed om. Det resultat, der var nedfældet i udkastet til en Sudan-protokol af 25. oktober 1946, betegnede en sejr for det britiske standpunkt, idet aftalen skilte Sudanspørgsmålet ud fra det øvrige engelsk-ægyptiske mellemværende ved at bestemme, at 1899-traktaten og den henvisning til den, der fandtes i 1936-traktaten, ikke skulle berøres af den nye overenskomst, Bevin og Sidki var blevet enige om. Ganske vist hed det også i protokollen, at den politik, de kontraherende parter ville følge i Sudan, skulle „holdes inden for rammerne af enhed mellem Ægypten og Sudan under den fælles ægyptiske krone", men derefter fulgte der bestemmelser om, at denne politik skulle have til formål aktivt at forberede sudaneserne på at styre deres egne anliggender og følgelig også give dem ret til frit at bestemme Sudans fremtidige stilling.

Protokollens ordlyd var uklar og dækkede kun nødtørftigt over den kendsgerning, at striden om dette spørgsmål mellem England og Ægypten ville blive fortsat. Cairoregeringen kunne påberåbe sig en historisk ret i Sudan, der gik tilbage til oprettelsen af det tyrkisk-ægyptiske herredømme over landet i 1820, og den kunne hævde, at hele den nordligste og mest folkerige del af Sudan kulturelt hørte sammen med Ægypten. Det vigtigste argument fra ægypternes side var imidlertid hensynet til Nildalens enhed og Ægyptens vitale interesse i, at Nilens øvre løb under en eller anden form vedblev at være under fuld eller delvis ægyptisk kontrol.

Fra britisk side kunne man henvise til de gældende traktaters klare bestemmelser om engelsk-ægyptisk condominium og påpege, at man i de senere år – og især under anden verdenskrig – havde udrettet et betydeligt arbejde for at skabe et sudansk selvstyre, men tillige at sudaneserne endnu ikke var modne til fuldt ud at styre sig selv. Det skyldtes især, at de sydlige provinser stadig var underudviklede og primitive og endnu ikke ville kunne hævde sig over for de nordlige egne. Det betød, at de ægyptiskorienterede elementer i landet ville have større mulighed for at bestemme over Sudans fremtid, hvis selvstyret straks blev etableret, end tilfældet ville være, hvis det blev skudt ud i en årrække, og følgelig gik den britiske politik ud på at sikre en rolig udvikling i landet i et ikke for hastigt tempo. Gennem herredømmet over generalguvernørposten og det administrative apparat havde englænderne gode muligheder for at føre denne politik til sejr, og de kunne tillige regne med støtte fra de store stammehøvdinge i de sydlige provinser og fra det førende Ummaparti, der dog ønskede en hurtigere afvikling af fremmedherredømmet. Som forholdene lå i 1946 var det i britisk interesse – og er det stadig – at trække Sudanafgørelsen ud og derved opnå, at et fremtidigt selvstændigt Sudan vil komme til at følge den samme udviklingslinie som Storbritanniens centralafrikanske besiddelser og ikke blot blive en ægyptisk lydstat. Herved vil der tillige opstå bedre muligheder for briterne til fra Centralafrika at lægge et effektivt pres på Ægypten i mellemøstlige spørgsmål. Nogen større mulighed for et Sudankompromis mellem England og Ægypten findes således ikke – og indgik i virkeligheden heller ikke i Sidki-Bevin-overenskomsten i 1946.

Ægyptens appel til sikkerhedsrådet.

Også Sidkis efterfølger, Nukrashi, førte indledningsvis forhandlinger med den britiske ambassadør om Sudan, men forgæves, hvorfor ministerpræsidenten i slutningen af januar 1947 tilkendegav, at den ægyptiske regering ville indanke hele det ægyptiske og sudanske problemkompleks for F.N.s sikkerhedsråd. Samtidig erklærede Bevin i underhuset, at Storbritannien holdt fast ved 1936-traktaten, indtil der kunne forhandles med en mere repræsentativ ægyptisk regering, der ikke behøvede at være så afhængig af nationalistiske stemninger.

Englænderne tilkendegav dog deres beredvillighed til at holde en dør åben ved den 31. marts at afslutte tilbagetrækningen af tropper fra Nildeltaet til Kanalzonen, men den 11. juli gjorde Cairo alligevel alvor af truslen om at henvende sig til sikkerhedsrådet. Under sagens behandling optrådte Nukrashi selv som Ægyptens talsmand og hævdede for 1936-traktatens vedkommende, at ingen for alvor kunne påstå, at det var hensigten, at de indskrænkninger, traktaten i 1936 lagde på ægyptisk suverænitet, skulle fortsætte efter krigen. Krigens ophør betegnede den underforståede afslutning på disse indskrænkninger, og 1936-traktaten havde derfor overlevet sit formål. For Sudans vedkommende erklærede Nukrashi, at det var Storbritanniens „forbryderiske" okkupation af Ægypten i 1882, der i 1899 førte til, at det kunne tvinge et engelsk-ægyptisk condominium igennem. Han påstod også, at England havde anlagt en politik, der gik ud på at skille Sudan fra Ægypten og så splid mellem ægyptere og sudanesere, ligesom han hævdede, at briterne hæmmede Sudans udvikling.

På Storbritanniens vegne svarede sir Alexander Cadogan med at henvise til 1936-traktatens bestemmelse om, at den kun kunne revideres før sit udløb i 1956 efter samtykke fra begge parter, ligesom den britiske ordfører påviste det folkeretligt uholdbare i Nukrashis argumentation. For Sudans vedkommende lagde Cadogan særlig vægt på den undermineringskampagne over for det sudanske styre, som ægypterne havde ført siden begyndelsen af 1946, og understregede, at det alene var Sudanproblemet, der havde væltet den overenskomst, Bevin og Sidki pasha var nået frem til.

Under sikkerhedsrådets debat støttede Polens delegerede Ægyptens krav om „øjeblikkelig, fuldstændig og betingelsesløs" tilbagetrækning af alle britiske tropper fra Ægypten og Sudan, mens Brasilien forelagde et forslag om, at sikkerhedsrådet skulle anbefale de to parter at genoptage deres indbyrdes forhandlinger. På grund af nogle ændrings- og suppleringsforslag opnåede Brasiliens forslag dog ikke det nødvendige flertal, idet Polen stemte imod, og Storbritannien, Sovjetunionen, Syrien og Columbia afholdt sig fra at stemme, således at sikkerhedsrådet fortsat havde det ægyptiske spørgsmål stående uløst på sin dagsorden.

I Ægypten vakte sikkerhedsrådets behandling af sagen voldsom harme, og det var karakteristisk for stemningen, at der blev foretaget et bombeattentat mod den brasilianske legation i Cairo, og at presse og demonstranter hyldede Sovjet og østbloklandene som Ægyptens sande venner.

Palæstinakrigens indflydelse.

På samme tid som Ægyptens forhold til de vestlige magter blev forværret som følge af deres holdning ved sikkerhedsrådets afgørelse, skærpedes det yderligere på grund af De forenede Nationers Palæstinakommissions forslag af 1. september 1947 om deling af Palæstina i en jødisk og en arabisk del. Den arabiske ligas politiske komité svarede med at erklære, at den med alle midler ville modsætte sig kommissionens afgørelse, og det var herunder ægypterne, der førte det store ord. Storbritannien havde ganske vist hele tiden i egen interesse stræbt efter at sikre araberne så meget som muligt i Palæstinaafgørelsen og havde ikke alene lagt sig ud med jøderne, men også med De forenede Stater. Englands holdning var dog på ingen måde tilstrækkelig positiv til, at en britisk-ægyptisk overenskomst kunne komme i stand, og det lidt, der var vundet, blev helt sat over styr og mere til, da kong Abdullah af Jordan i Palæstinakrigens anden del i efteråret 1948 begyndte at spille sit eget spil, hvorved den arabiske verdens front mod Israel brød sammen, og jøderne blev i stand til at tilføje ikke mindst den ægyptiske hær alvorlige nederlag. Det var ganske naturligt for ægypterne at lægge skylden for Jordans holdning på briterne og derigennem gøre disse ansvarlige for Ægyptens militære fiasko, der dog – som det senere er blevet klart bevist – mest af alt skyldtes slet organisation og en uhyggelig korruption i den øverste hærledelse.

Ægyptens nederlag i Palæstinakrigen kunne naturligvis ikke undgå at få indrepolitiske følger, og navnlig rettede det muhammedanske broderskabs leder, *Hasan el-Banna,* de voldsomste angreb mod Nukrashi pasha i håb om selv at blive i stand til at tage magten uden om partierne. Der gik nu en ny bølge af demonstrationer og terror gennem Ægypten, inspireret af det muhammedanske broderskab og med jødeprogromer som et særligt kendetegn. Flere fremtrædende embedsmænd blev ofre for attentater, og da regeringen derefter skærpede kursen mod broderskabet, blev Nukrashi myrdet den 28. december 1948. Hasan el-Banna nåede dog ikke målet for sine aktioner, idet han selv blev dræbt ved et attentat mindre end to måneder efter mordet på Nukrashi.

Det tilfaldt den nye regeringschef, saadistpolitikeren *Ibrahim Abdul Hadi,* der som Sidkis udenrigsminister havde deltaget i Londonforhandlingerne i oktober 1946, at akceptere indstillingen af fjendtlighederne mod Israel, og der kunne på samme tid spores en noget mere imødekommende holdning fra Cairos side i spørgsmålet om Sudan og Suez. Det stod imidlertid også klart – bl. a. af den voldsomme agitation mod nogle vestmagt-venlige udtalelser fra Sidki pashas side –, at en sådan politik ikke nød udbredt støtte i Ægypten, og det blev ikke lettere at gennemføre den, da den britiske krigsminister, Shinwell, under et besøg hos tropperne i Kanalområdet i november 1949 erklærede, at spørgsmålet om en snarlig evakuering overhovedet ikke var aktuelt. Det kunne da anses for næsten sikkert, at de liberale og saadisterne, der havde præget regeringerne siden 1949, ville blive slået ved de parlamentsvalg, som skulle finde sted i januar 1950. Ikke alene var de gået tomhændede ud af forhandlingerne med Storbritannien, men navnlig var deres prestige blevet ødelagt af Palæstinakrigen. Dertil kom, at det indre reformarbejde ikke var blevet til noget, at lev-

nedsmiddelpriserne stadig steg, og at levestandarden uophørligt sank. Der var derfor intet overraskende i, at wafd-partiet ved valgene i januar 1950 vandt en stor sejr, der gav det 228 af 319 mandater, om end det i stemmetal kun erhvervede 1,4 millioner mod de øvrige partiers sammenlagte 1,9 millioner. Sejren blev – som det er skik og brug i Ægypten – vundet på et høj-nationalistisk program, tilsat de sædvanlige løfter om sociale reformer, men mest af alt kunne wafdisterne takke deres solide og nationsomfattende partiapparat, der blev båret oppe af bourgeoisiets pengemidler, for sejren.

Nyt wafdist-styre 1950–52.

Det blev Nahas pasha, der igen kom til at danne wafd-kabinettet, og der var nu indtruffet den situation, Bevin i 1947 havde efterlyst som forudsætning for vellykkede engelsk-ægyptiske drøftelser – nemlig at Ægypten havde fået en fuldt ud repræsentativ regering. Det skulle imidlertid snart vise sig, at det ingenlunde var lettere at komme til rette med Nahas end med Nukrashi – tværtimod. På tilbagevejen fra Colombo-konferencen forhandlede Bevin den 27. og 28. januar 1950 i Cairo med kong Faruk, Nahas pasha og den nye udenrigsminister, *Muhammed Salah ed-Din.* Der kom intet resultat ud af disse samtaler, men ikke desto mindre lagde man fra britisk side en del optimisme for dagen og foretog forskellige symbolske handlinger, der skulle tilkendegive Storbritanniens vilje til at løse konfliktspørgsmålene.

Den vej, Storbritannien tænkte sig at gå, blev klar, da England, U.S.A. og Frankrig den 25. maj 1950 proklamerede en fælles politik over for Israel og de arabiske stater. Samtidig aflagde imperiegeneralstabschefen, sir *William Slim,* et nyt besøg i Cairo, hvor han forhandlede med Nahas og understregede Ægyptens vitale betydning for forsvaret af Det mellemste Østen som det centrum, hvorfra et storstilet forsvar af olieområderne og „taget" over dem – Persien, Tyrkiet og Grækenland – kunne organiseres og med Suez dels som broen mellem to kontinenter, dels som kanalen mellem to oceaner. Hans tanker mundede ud i et forslag til den ægyptiske regering om at gå med i en forsvarsalliance af samme art som den nordatlantiske pagt, men Nahas svarede, at ægypterne ikke kunne se forskellen mellem en sådan ordning og den eksisterende britiske okkupation. Forgæves pointerede Slim, at et fælles forsvar måtte forberedes og opbygges i fredstid, men den ægyptiske ministerpræsident stod fast og slog på det snart temmelig luvslidte argument, at englænderne skulle vise ægypterne den tillid at rømme Suez og Sudan – så kunne man meget bedre bagefter drøfte en alliance, ligesom han ganske uden hensyn til den ægyptiske fiasko i Palæstinakrigen hævdede, at Ægypten fuldt ud var i stand til at forsvare sig.

Der var således ikke udsigt til nogen løsning, da Koreakrigen brød ud den 25. juni 1950. Storbritannien benyttede imidlertid straks den nye situation til at lægge et stærkere pres på den ægyptiske regering, men i stedet for at vise sig velvillig over for vestmagterne, afholdt den ægyptiske delegerede i sikkerhedsrådet sig den 30. juni fra at stemme for den resolution, der fordømte Nordkoreas aggression. Det var et usminket tak for sidst, som Ægypten følte, at det

skyldte F.N. siden behandlingen af dets klage i 1947. Demonstrationen betød tillige, at De forenede Staters mulighed for i rette øjeblik at træde frem som mægler mellem Ægypten og Storbritannien forringedes.

Det var således under endnu vanskeligere vilkår, at nye forhandlinger blev åbnet mellem Salah ed-Din og den nye britiske Cairoambassadør, sir *Ralph Stevenson*. Disse drøftelser kom dog i realiteten kun til at bestå i en gentagelse af de samme argumenter, som de to parter år ud og år ind havde ført i marken mod hinanden. Dog uddybede man debatten om Sudan, hvor ægypterne havde fået et storartet argument til fordel for britisk rømning i F.N.s afgørelse om Libyens selvstændighed, og de hævdede ikke uden ret, at sudaneserne var mindst lige så kvalificerede som libyerne til straks at afgøre deres egen skæbne.

Det engelsk-ægyptiske forhold blev imidlertid yderligere forværret, da England i midten af september besluttede at indstille alle leverancer af jetjagere og Centurion-tanks til Ægypten med den motivering, at Storbritanniens forbundsfæller i Atlantpagten skulle have førsteret med hensyn til disse forsyninger. Beslutningen blev i Ægypten hilst som et nyt britisk løftebrud og som en engelsk omstødelse af 1936-traktaten, i følge hvilken England forpligtede sig til at forsyne den ægyptiske hær med våben.

I London herskede der stor uenighed både i parlamentet og labourregeringen om leverancespørgsmålet, men i november genoptog man dog afskibningerne til Ægypten. Det hang sammen med, at Salah ed-Din fra 4. til 15. december skulle forsøge nye forhandlinger med Bevin – denne gang i London. Standpunkterne var imidlertid ganske uændrede, og den ægyptiske udenrigsminister afviste nu lige så kategorisk som tidligere enhver tanke om, at de britiske tropper i Ægypten blot skulle afløses af styrker fra en alliance, som Ægypten selv var deltager i. Heller ikke Sudan-spørgsmålet lå lettere, og ægypterne havde med megen uvilje konstateret, at udviklingen i landet mere og mere gik i den retning, briterne ønskede, efter at der i 1948 var trådt en sudansk lovgivende forsamling sammen, baseret på valg, der var gået de ægyptiske interesser imod.

Det britiske forslag af 11. april 1951.

Under hele denne march på stedet var det dog blevet tydeligt, at det var forsvaret af Det mellemste Østen, der i den skærpede internationale situation først og fremmest lå London på sinde, og Bevin tilkendegav da også ved drøftelsernes afslutning, at man i nær fremtid kunne vente et britisk forslag herom. Den dødsmærkede Bevins sygdom og afgang som udenrigsminister sinkede imidlertid arbejdet herpå, og først efter at Stevenson havde været hjemme for at konferere med Bevins efterfølger, *Herbert Morrison,* blev denne i stand til at tage tråden op. I mellemtiden tilkendegav den britiske regering atter sit ønske om et godt forhold til Ægypten ved at frigive et ægyptisk tilgodehavende i Storbritannien på 230 millioner pund, selv om de konservative rejste stærk modstand med denne beslutning.

Da Stevenson vendte tilbage til Cairo, havde han med sig de britiske forslag, der den 11. april 1951 blev overrakt den ægyptiske regering, og hvis hovedpunkt var, at Storbritannien i betragtning af sine forpligtelser som deltager i den nord-

atlantiske pagt ikke kunne gå med til at foretage en evakuering, der ville reducere muligheden for at forsvare Det mellemste Østen. „Et sådant forsvar vil kun være muligt, hvis den ægyptiske base fortsætter med at fungere i fremtiden på en sådan måde, at den er øjeblikkelig brugbar i tilfælde af krig, og hvis Ægyptens luftforsvar sikres", hed det i Stevensons erklæring, hvori han iøvrigt foreslog, at tilbagetrækningen af de engelske tropper skulle begynde i løbet af 1 år og afsluttes i 1956. Dog skulle Kanalzonen og luftforsvaret kontrolleres af en engelsk-ægyptisk kommission, ligesom briterne skulle vende tilbage i tilfælde af „krig, umiddelbar trusel om krig eller overhængende international krisetilstand". Fremdeles afviste briterne, at Sudanspørgsmålet hang uløseligt sammen med problemet om forsvaret af Suez, hvorfor London ønskede dette emne drøftet, efter at en Kanalordning var truffet, og da kun på betingelse af, at der ikke blev rørt ved det grundlæggende princip om sudansk selvstyre på det rette tidspunkt.

De britiske forslag af 11. april betegnede således snarere en stramning af Englands holdning end en indrømmelse, og der var for så vidt intet overraskende i, at den ægyptiske regering pure afslog dem og i stedet fordrede evakuering af Kanalzonen i løbet af 1 år og af Sudan inden for 2 år med henblik på oprettelse af en ægyptisk-sudansk union. Endelig gentog ægypterne kravet om flere og bedre våben, som var blevet lovet dem i det engelske forslag under forudsætning af, at dets andre punkter blev akcepteret.

Efter den skarpe meningsudveksling i april indtraf der nogen tids stilhed omkring det ægyptiske spørgsmål, men i juli gik det atter løs. Et britisk handelsskib, „Empire Roach", blev standset og visiteret af et ægyptisk marinefartøj i Aqababugten og fik en mindre del af sin ladning af krigsmateriel til Jordans „arabiske legion" konfiskeret. Episoden aktualiserede igen spørgsmålet om den kontrol med sejladsen gennem Suezkanalen, Ægypten havde praktiseret siden Palæstinakrigens udbrud, og som England allerede havde protesteret skarpt imod i 1949, og det blev tilkendegivet i London, at man ligesom Israel ønskede spørgsmålet behandlet i sikkerhedsrådet. Endnu inden dette skete, havde Ægypten dog demonstreret igen – denne gang ved at sende afbud til den afrikanske forsvarskonference, der i august skulle afholdes i Nairobi, og samtidig luftede Cairo påny sin harme over udviklingen i Sudan, hvor generalguvernøren efter den lovgivende forsamlings ønske havde oprettet en repræsentativ kommission, der skulle udarbejde en forfatningsreform.

Traktatopsigelsen.

Situationen var således blevet yderligere tilspidset, da Herbert Morrison den 30. juli i underhusets debat om Det mellemste Østen erklærede, at hvis Ægypten ikke akcepterede indbydelsen til på lige fod at deltage i bestræbelserne for at sikre freden, kunne Storbritannien ikke tillade, at det hindrede England i at opfylde sine internationale forpligtelser, ligesom han stærkt bebrejdede ægypterne deres optræden over for Sudan. Fra ægyptisk side blev talen, der intet indeholdt, som gik ud over det britiske forslag af 11. april, voldsomt an-

grebet, og Salah ed-Din erklærede, at den havde „lukket døren" for videre forhandlinger mellem de to regeringer.

Sikkerhedsrådets behandling i august 1951 af klagen over ægyptisk indblanding i Suezskibsfarten skabte yderligere stemning i Cairo for den opsigelse af traktaterne, som både Salah ed-Din og Nahas pasha på dette tidspunkt truede med. Ikke desto mindre meddeltes det i september, at de engelsk-ægyptiske forhandlinger ville blive genoptaget, og som indledning hertil rejste Stevenson til London for at drøfte situationen med sin regering. Samtidig blev det også klart, at det tidspunkt nærmede sig stærkt, hvor Ægypten ville blive stillet over for det afgørende valg. På Ottawakonferencen enedes Atlantpagtens medlemsstater den 20. september om at optage Tyrkiet og Grækenland i forsvarsfællesskabet, og derefter udarbejdedes forslag, som skulle forelægges i Cairo. De gik ud på, at Ægypten som ligeberettiget partner skulle indtræde i en pagt for Det mellemste Østens forsvar med U.S.A., Storbritannien, Frankrig og Tyrkiet. På betingelse heraf ville englænderne gå med til at ophæve 1936-traktaten og evakuere alle britiske styrker, der ikke skulle anvendes i det fælles forsvar. For Sudanspørgsmålets vedkommende foreslog briterne samtidig, at det blev bragt ind i et roligere leje ved oprettelse af en international kommission, der skulle overvåge det engelsk-ægyptiske samarbejde vedrørende Sudans fremtidige selvstyre.

Forskellige forhold bevirkede imidlertid, at de mellemøstlige planer udviklede sig noget langsommere end beregnet – navnlig på grund af de forestående britiske valg og Ankaraforhandlingerne om Tyrkiets stilling i forsvarsplanen –, men frem for alt led Storbritanniens prestige netop nu et alvorligt knæk, da Abadanraffinaderiet i Persien måtte rømmes den 1. oktober, og Mossadegh således tilsyneladende havde ført sin politik til sejr. I Ægypten blev efterretningerne herom modtaget med jubel, og det skortede ikke på kommentarer om, at man blot skulle behandle briterne på samme måde, som perserne havde gjort. Men fuldt så meget betød det dog, at wafdisterne efterhånden var kommet i en temmelig vanskelig situation, og at deres position var den svageste, de havde indtaget siden regeringsdannelsen i 1950 – til trods for at Wafds magt i parlamentet var større end nogen sinde, efter at hver eneste oppositionsleder var blevet tvunget bort. Men netop det førte til, at oppositionen søgte andre veje – bl. a. støttet fra hoffet – og navnlig satte angreb ind mod de rige Wakil- og Serag ed-Din-familier, som wafdkorruptionen havde skaffet vældige formuer. Dertil kom, at leveomkostningerne stadig steg, og at den højkonjunktur for bomuldseksporten, som var fulgt efter Koreakrigens udbrud, nu var ved at ebbe ud. Samtidig stod det klart, at den kun var kommet en lille spekulantklasse – ministrene og deres familier – til gode, og at statskassen endda i den sidste ende måtte træde hjælpende til, for at spekulanterne ikke skulle sætte noget af det vundne til igen, da bomuldspriserne gik nedad. Ministerskifter pegede desuden i retning af tiltagende uenighed blandt wafdisterne, og i begyndelsen af oktober syntes det sandsynligt, at kong Faruk ville gøre et forsøg på at få sin gamle fjende, Nahas pasha, styrtet. Men da fandt wafdisterne tiden inde til igen at slå på de chauvinistiske strenge.

Den 8. oktober 1951 forelagde Nahas pasha i det ægyptiske deputeretkammer

forslag om, at traktaterne af 1936 og 1899 skulle opsiges fra ægyptisk side, og uanset at firemagtsforslaget om Mellemøstens forsvar blev præsenteret i Cairo den 13. oktober, sanktionerede parlamentet den 15. oktober opsigelsen, som derefter den 27. oktober officielt blev meddelt den britiske regering. Samtidig med opsigelsen blev kong Faruk proklameret som konge over „Ægypten og Sudan", ligesom det ægyptiske parlament vedtog en lov om oprettelse af en grundlovgivende forsamling i Sudan med det formål at skabe en forfatning, der kunne give landet indre selvstyre, men lagde udenrigspolitik samt militær- og finansvæsen i Ægyptens hænder.

Dermed var den eksplosion omsider indtruffet, som man så længe havde frygtet. Fra alle ægyptiske partier og fra hele den arabiske verden med undtagelse af Jordans og Iraqs regeringer blev der givet udtryk for begejstret tilslutning til Nahas pashas politik, mens englænderne svarede med øjeblikkelig den 8. oktober at lade de 10.000 britiske soldater i Kanalområdet skærpe beredskabet. De forenede Stater såvel som andre vestallierede og landene i det britiske rige tilkendegav, at de fuldt ud støttede Storbritannien i dets synspunkt, at traktatopsigelsen var ulovlig, og at der intet var ændret hverken i Suezområdets eller Sudans status. Allerede den 16. oktober kom det imidertid til alvorlige sammenstød mellem ægyptere og britiske tropper i Port Said og Ismailia, og der blev gjort mislykkede forsøg på at hindre forsyninger i at nå frem til englænderne. Ægyptiske arbejdere forlod i stort antal deres arbejde på de britiske stillinger, men inden længe havde englænderne rådet bod herpå ved at hente arbejdskraft fra forskellige afrikanske besiddelser, og samtidig ankom der i hurtigt tempo betydelige forstærkninger fra garnisonerne på Cypern og Malta.

Det stod således snart klart, at englænderne ikke frivilligt ville bøje sig for ægypterne, og at den britiske position var væsentlig stærkere i dette tilfælde end i Persien, simpelthen fordi der i Ægypten ikke fandtes nogen risiko for russisk intervention, og fordi der i hvert fald herskede betydelig større forståelse mellem London og Washington om politikken over for Cairo end om den holdning, man skulle indtage over for Mossadegh. Det varede heller ikke længe, før en mere realistisk indstilling meldte sig hos de ansvarlige ægyptere, og wafd-regeringen kom snart i alvorlig knibe, da det viste sig, at den ikke kunne drive det til andet end den tomme demonstration, der lå i traktatopsigelsen. En overgang syslede wafdisterne med tanken om at indlede en økonomisk krigsførelse mod Storbritannien, men de opgav den igen i erkendelse af, at Ægypten var alt for afhængigt af det britiske rige både som kunde og som leverandør til at kunne klare et brud af den art – i det mindste så længe De forenede Stater stillede sig solidarisk med Storbritannien, og briterne ikke lod sig erstatte med tyskere eller japanere.

Den sorte lørdag.

Lavinen var imidlertid begyndt at rulle, og de ekstreme nationalister var allerede i gang med på deres særlige façon at prøve på at fordrive briterne. Sammenstødene i Kanalområdet tog derfor betydeligt til i løbet af november

og december måned, og navnlig det muhammedanske broderskab udfoldede stor aktivitet gennem opstilling af friskarer. I januar kom det til sammenstød med disse „befrielsesenheder", der havde deres hovedkvarter i Ismailia. Efter at have renset adskillige landsbyer for guerrillastyrker gik briterne den 25. januar til angreb mod hjælpepolitiet i Ismailia, der havde vist særlig aggressivitet, og nedkæmpede det i en blodig kamp.

Efterretningerne om begivenhederne i Ismailia blev i Cairo besvaret med de voldsomste uroligheder, der havde fundet sted i Ægypten efter krigen. Regeringen opmuntrede i første omgang til optøjerne og undlod at lade politiet gribe ind, men den mistede hurtigt kontrollen over udviklingen, og i løbet af den 26. januar – „den sorte lørdag" – antog bevægelsen en mere og mere alvorlig karakter, som næsten bragte revolution i tankerne. Nogen egentlig organiseret opstand var der dog slet ikke tale om, men i adskillige timer hærgede ophidsede folkemasser hovedstaden og stak ild på og ødelagde, hvor de fandt for godt. Britisk ejendom var naturligvis særlig udsat, men også andre udenlandske virksomheder gik med i løbet så vel som mange ægyptiske forretninger. Antallet af dræbte blev opgivet til 60 – hvoraf 12 englændere.

Optøjerne varede hele lørdagen, mens politiet fortsat brillerede ved sin passivitet, men ved aftenstid udkommanderede regeringen tropper, og i løbet af kort tid var situationen atter under kontrol. Samtidig erklæredes hele Ægypten i belejringstilstand, pressecensuren blev skærpet, skoler og universiteter blev lukket og totalt mødeforbud indført. I en radiotale fordømte Nahas pasha uroligheder og karakteriserede dem som det værste slag, der overhovedet kunne rettes mod Ægyptens nationale aspirationer. Han hævdede, at provokatører havde været på spil – men sandheden var, at han havde manet kræfter frem, som han ikke kunne beherske.

Ali Maher pashas regering.

Nahas pasha slap imidlertid ikke gratis fra „den sorte lørdag". Natten til den 27. januar meddelte kong Faruk ham, at han var afskediget, og det blev overdraget Ali Maher pasha, der havde været ministerpræsident 1939–40, at danne den nye regering „for at hindre uenighed og kaos og opretholde offentlig fred og sikkerhed". Valget af Ali Maher betød først og fremmest, at en gentagelse af det social-revolutionære røre fra „den sorte lørdag" skulle forhindres, men i andre henseender syntes springet fra Nahas pasha til ham ikke at være så langt. Han fastholdt således den tidligere regerings standpunkt over for Storbritannien og hævdede ikke at ville slå af på „de nationale mål" vedrørende Suez og Sudan, hvorfor wafdpartiet også erklærede, at det ville lade sig repræsentere i en „national front", som havde til formål at gennemføre den politik, der var blevet indledet med traktatopsigelserne, og som havde sit forbillede i en tilsvarende „national front", der var blevet dannet forud for afsluttelsen af traktaten med England i 1936.

I den følgende måned kunne Ali Maher også notere ganske betydelige resultater. Gennem økonomiske foranstaltninger blev levnedsmiddelpriserne for første gang bragt til at falde, men ellers var det den hårde hånd, der blev bragt i

anvendelse over for den sociale gæring. Der fandt mange arrestationer sted, og det gik i særdeleshed ud over en række venstreagitatorer, bl. a. socialistpartiets leder *Ahmed Hussain*. Endvidere greb den nye regering ind over for politiets øverste ledelse på grund af korpsets passive holdning under Cairo-optøjerne, og det kunne ikke opfattes som andet end et ønske om at bringe skærmydslerne med englænderne til ende, at „hjælpepolitiet" blev trukket bort fra Kanalzonen, og at en del „patrioter" i samme område blev arresteret.

Ali Maher viste således betydelig styrke, og meget talte for, at Ægypten hermed havde fået sin mest duelige regering i mange år, men den 1. marts kom det til en krise, da Ali Maher hos kong Faruk udvirkede et dekret om opløsning af parlamentet, men dog ikke bragte det i anvendelse. Følgen blev, at regeringen revnede, og Ali Maher demissionerede for at overlade magten til den tidligere wafdist *Hilaly pasha.*

Hilaly pashas regering.

Hilaly pasha indledede sit styre med at suspendere parlamentsmøderne, foreløbig i een måned, og med at trække tropper til hovedstaden for at kvæle studenterdemonstrationer. I en erklæring påpegede han, at den nye regering også gik ind for „de nationale mål", men at disse ikke kunne nås uden en fuldstændig genoprettelse af ro og orden og uden en total udrensning af de korrupte elementer. Skarpere end Ali Maher gik han til aktion mod wafdisternes ledelse, som han stod i et personligt modsætningsforhold til, fordi den havde ekskluderet ham af partiet i november 1951 på grund af hans angreb på Nahas pashas indenrigsminister og wafdpartiets genralsekretær *Fuad Serag ed-Din pasha,* som han beskyldte for grov korruption.

Følgen af Hilaly pashas udfald mod wafdisterne blev, at disse unddrog ministerpræsidenten den støtte, som de i det mindste officielt havde ydet Ali Maher, og i løbet af marts måned skærpedes konflikten mellem regeringen og det dominerende parti. Fuad Serag ed-Din og en anden fremtrædende wafdist blev forvist fra hovedstaden, og inden for administrationen blev der foretaget masseafskedigelser af wafdister, ligesom der fandt mange arrestationer sted.

Hilaly pashas mål var således tydeligt nok at knække wafd, men forudsætningen herfor var ganske vist, at det wafdbeherskede parlament ikke samledes igen, og at regeringen meget snart blev i stand til at fremvise resultater, der kunne gøre det muligt at besejre wafd i nye valg. Følgelig blev suspensionen af parlamentet fortsat gennem udskrivning af nye valg, som imidlertid derefter blev udsat på ubestemt tid, idet Hilaly ikke kunne gøre sig håb om nogen sejr, før han dels havde knust wafdisternes valgmaskine, dels opnået sådanne resultater med hensyn til Suez og Sudan, at han kunne tilfredsstille den nationale begejstring. Det første mål forsøgte han at nå ved en valglovsændring og ved at ramme wafds finansielle bagmænd gennem brug af en ældre lov om undersøgelse af nyskabte formuers herkomst, der i høj grad truede med at afsløre wafdisternes mest lyssky transaktioner. Det andet punkt prøvede han på at realisere ved den 22. marts at genoptage forhandlinger med den britiske ambassadør.

Allerede Ali Maher havde været inde på denne linie, og det stod nu klart,

at også kong Faruk ønskede en løsning ad forhandlingens vej. Hoffet havde ellers vaklet stærkt under Nahas pashas regering og syntes længe at ville støtte det muhammedanske broderskabs yderliggående kurs, men endnu inden årsskiftet pegede udnævnelen af de mere probritiske *Amr pasha* og *Hafiz Afifi pasha* til kongelige råder i retning af, at Faruk havde fået betænkeligheder og frygtede for, hvad traktatopsigelsen kunne bringe med sig. Umiddelbart efter „den sorte lørdag" havde kongen også modtaget Stevenson i audiens for første gang, siden krisen blev akut, men til trods for denne klare retræte både fra hoffets og fra regeringens side, forholdt briterne sig afventende og bidrog således ikke til at stive Hilaly pashas antiwafdistiske regering af.

Hilaly blev derfor ikke i stand til at notere den triumf, som han havde håbet på, og samtidig voksede de interne vanskeligheder i hastigt tempo. Den økonomiske og finansielle situation forværredes atter – væsentligst som følge af Nahas pashas politik i 1950–51 og af den svigtende afsætning på ægyptisk bomuld. Desuden havde uroligheder i Cairo i januar delvis lammet hovedstadens forretningsliv, og der havde fundet en meget betydelig kapitalflugt sted – både udenlandsk og ægyptisk – ligesom det havde ramt landet følelig, at leverancerne til de britiske tropper i Kanalområdet var ophørt efter den 8. oktober.

De dalende told- og skatteindtægter vanskeliggjorde naturligvis situationen for Hilaly, men i kraft af suspensionen af parlamentet og sin fortsatte magt som militærguvernør under undtagelsestilstanden ville regeringen dog stå ganske stærkt under forudsætning af, at alliancen med Faruk lod sig opretholde. Det viste sig imidlertid snart, at Hilalys kamp mod korruptionen ikke alene ramte Wafd, men også berørte hoffets interesser særdeles følelig. Ministerpræsidenten ønskede dog ikke at mildne sin kurs, og i den konflikt, der herved opstod med Faruk, blev Hilaly afskediget den 30. juni 1952.

General Naguibs kup.

Hans efterfølger blev den tidligere ministerpræsident Husain Sirri pasha, der i tre uger forgæves forsøgte at klare skærene. Han ønskede ganske som Hilaly at stække wafdisterne gennem fortsat kamp mod korruptionen, mens hoffet fordrede gennem besættelsen af visse ministerposter garantier mod, at kongen og hans omgivelser også blev ramt. Selve regeringsdannelsen havde voldt store kvaler, og Sirri havde pure afvist at tage Faruks kandidat *Motaal bey* som finansminister, mens kongen havde nægtet at imødekomme ministerpræsidentens ønske om at få general *Muhammed Naguib pasha* som krigsminister, idet Naguib stod som repræsentant for den gruppe yngre officerer, der var rystet over de våbenskandaler, den øverste hærledelse og hoffet havde beriget sig ved, da Palæstinakrigen udkæmpedes. Desuden var Faruk dybt krænket over, at Naguib i december 1951 var blevet valgt til præsident for officersklubben i Cairo til trods for, at kongen ønskede en anden.

Det varede heller ikke længe, inden Sirri pasha måtte give op. Det skete den 20. juli, og igen opstod der store vanskeligheder ved regeringsdannelsen, men den 22. juli vendte Hilaly tilbage til magten – om end med et ministerium, der i høj grad bar præg af, at hoffet havde trumfet sin vilje igennem. Motaal bey

var blevet gjort til finansminister, mens Faruks svoger, *Ismail Cherin bey,* var blevet krigsminister. Derimod var Hilalys gamle indenrigsminister *Maraghi pasha* vendt tilbage til sin post, og alt tydede på, at udrensningen af wafdister skulle fortsættes for fuld kraft, mens hoffet ikke måtte røres.

Faruk og Hilaly pasha havde imidlertid gjort regning uden en faktor, som hidtil havde holdt sig i baggrunden, nemlig hæren og i særdeleshed de yngre officerer omkring general Naguib. Men nu slog de til. Tidligt om morgenen den 23. juli rykkede tropper under Naguibs kommando ind i Cairo med tanks og kanoner og besatte radiostationen og alle vigtige strategiske punkter. I en proklamation erklærede Naguib, at hæren kun greb ind for at bringe det politiske kaos og korruptionen til ende, og han pointerede, at officererne bag kuppet intet ønske nærede om at spille nogen permanent politisk rolle. Desuden meddelte Naguib, at Ali Maher pasha havde erklæret sig villig til at danne regering i stedet for Hilaly, og endelig indledte kupmagerne straks en bølge af arrestationer, der i første omgang navnlig ramte den gamle hærledelse.

Militærkuppet kom ganske overraskende. Kongen, hoffet, de øverste officerer, alle politikere af betydning og alle administrationens spidser havde forladt hovedstaden for at tage sommerophold i Alexandria, og enkelte som Nahas pasha og Serag ed-Din havde foretrukket Rivieraen, hvor de øjensynlig under kampen mod korruptionen befandt sig bedre end i Cairo. Men Naguibs kup kom dog på ingen måde som nogen spontan bevægelse. Det havde været planlagt længe og havde spiret allerede under Palæstinakrigen, hvor Naguib selv var blevet såret tre gange, mens hofembedsmænd, politikere og generaler svindlede sig formuer til på ubrugelige våben til den kæmpende hær, og efter sammenstødet med Faruk i anledning af præsidentvalget i officersklubben ventede Naguib kun på den dråbe, der skulle få bægeret til at flyde over – og den kom med den kongelige svogers udnævnelse til krigsminister i Hilalys nye regering.

Straks efter efterretningerne om revolten i Cairo demissionerede Hilaly pasha, og den 24. juli overdrog Faruk regeringsdannelsen til Ali Maher, ligesom han bøjede sig for Naguibs krav om at blive udnævnt til øverstkommanderende. Nu tog arrestationerne og udrensningen fart og ramte navnlig kongens nærmeste omgivelser. Ved daggry den 26. juli omringede Naguibs tropper dernæst kongepaladset i Alexandria, hvorpå Ali Maher stillede Faruk over for kravet om, at han skulle abdicere til fordel for sin spæde søn, og at han inden aften skulle forlade ægyptisk jord. Der var intet valg for kongen, som således måtte gå i eksil efter 15 års vanstyre.

Det nye regime.

Naguibs aktion blev hilst med begejstring af alle de politiske partiers ledere – også Wafds – samt fra det muhammedanske broderskab. Både Nahas pasha og Serag ed-Din ilede hjem fra Rivieraen for at hylde triumfatoren og se, hvilke chancer der kunne byde sig, men de måtte nøjes med at konstatere, at magten foreløbig lå solidt i hænderne på Naguib og Ali Maher, og at disse ingenlunde havde i sinde at bane vejen for en wafdistisk restauration, hvor dårligt forholdet mellem Faruk og wafdlederne end havde været. Den fortsatte kamp mod korrup-

tionen og det reformprogram, de nye magthavere skitserede, kunne heller ikke undgå at ramme en stor del af wafdpartiets ledelse, men på den anden side har regeringen hidtil tøvet med at skride ind over for dem – selv om navnlig Serag ed-Din og til en vis grad også Nahas synes at være truet. Wafdisterne har imidlertid stadig deres stærke partiapparat nogenlunde intakt og råder over alle deres gamle, prøvede midler til at rejse en „spontan" folkelig ophidselse. Foreløbig synes deres muligheder herfor dog at være meget begrænsede på grund af kupmagernes popularitet, men om denne vil vare ved, afhænger af, om Naguib og Ali Maher kan enes om den politik, der skal føres – såvel i indre som i ydre spørgsmål. Begge ønsker en udrensning og en social og økonomisk reformlinie, men der synes at være opstået modsætninger mellem generalen og ministerpræsidenten om de midler, der skal anvendes, og det tempo, man skal gå frem i. Naguib og de yngre officerer optræder her som de radikale reformatorer, mens Ali Maher har anlagt en mere forsigtig kurs og navnlig anerkender, at alt for voldsomme omvæltninger – især gennem agrar- og skattereformer – kan afstedkomme en akut økonomisk krise, som måske vil bane vejen for en wafdistisk restauration eller også resultere i en regulær social revolution. Foreløbig har Naguib dog ved at lade hæren gribe ind mod strejkende arbejdere i Alexandria demonstreret, at modstand vil blive knust med magt, men det er et åbent spørgsmål, om han også kan mestre situationen, hvis der bliver rejst en ny stor chauvinistisk bølge. Det vil derfor være af afgørende betydning, hvorledes Ali Maher og Naguib kan klare det engelsk-ægyptiske mellemværende, hvis løsning ikke kan skydes ud i det uendelige, og hvorom forhandlingerne er blevet genoptaget. Ministerpræsidenten udtalte kort efter sin magtovertagelse, at Ægyptens økonomi og finanser måtte stabiliseres „i et oprigtigt samarbejde med fremmede". Den løsning synes at ligge nær, at Ægypten ved at akceptere indbydelsen til at deltage i den mellemøstlige forsvarspagt som foreslået i firemagtshenvendelsen af 13. oktober 1951, vil kunne sikre sig den økonomiske hjælp, der er nødvendig både for at stabilisere det nuværende regime og for at kunne gennemføre en virkelig reformpolitik, ligesom landet derigennem skulle kunne opnå de militære leverancer, der er forudsætningen for, at Naguibs drøm om en stærk ægyptisk hær kan gå i opfyldelse. Men det forudsætter, at ægyptere og englændere kan finde frem til et tilfredsstillende kompromis om Sudan – og at Israelproblemet ikke igen vælter spillet over ende.

17.8.1952.